

MIDA MÕISTA RASKENDAVATE ASJAOLUDENA RÜNDE KORRAL MIILITSATÖÖTAJA VÕI RAHVAMALEVLASE ELULE

Õigustead. kandidaat G. Hazak

Eesti NSV Prokuratuur

Rünne miilitsatöötaja või rahvamalevlase elule on raskeim valitsemiskorravastane kuritegu. Vastutus seda liiki kuriteo eest on Eesti NSV KrK-s¹ sätestatud §-s 184¹, mis kodifitseeriti liiduvabariikide kriminaalkodeksitesse üleliidulisest seadusest.² Spetsiaalse sätte kehtestamine ründe eest miilitsatöötaja või rahvamalevlase elule osutab vaadeldava kuriteo erilisele ühiskonnaohlikkusele ning ühtaegu tähtsusele, mida seaduseandja omistab märgitud isikute kriminaalõiguslikule kaitsele. Seaduseandja võrdsustab kriminaalõigusliku kaitse aspektist miilitsatöötaja ja rahvamalevlase. Mõlemad tegutsevad ühiskondliku korra kaitse eesliinil, puutudes kõige sagedamini vahetult kokku kurjategija või muu ühiskonnavastase elemendiga. Ilmselt neil kaalutlustel kehtestatigi erinorm, mis näeb ette vastutuse ründe eest miilitsatöötaja või rahvamalevlase elule. Viimati öeldut rõhutatakse ka NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 1962. a. 15. veebruari seadluse preambelis.

Seejuures on aga uue seaduse konstruktsioon tekitanud tõiseid lahkarvamusi nii erialases kirjanduses kui ka kohtupraktikas. See on ainulaadne säte, kus seaduse sanktsioonis viidatakse raskendavatele asjaoludele. Viimaste olemasolul näeb seadus karistusena ette surmanuhtluse.

Tekib rida küsimusi, millele ühtset lahendust andmata pole praktiliselt võimalik vaadeldavat seaduse sätet ühtviisi rakendada.

Nendele küsimustele pöörataksegi alljärgnevalt tähelepanu. Mida mõista KrK § 184¹ sanktsioonis tähendatud «raskenda-

¹ Edaspidi — KrK.

² Vt. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 1962. a. 15. veebruari seadlus «Vastutuse tugevdamisest ründe eest miilitsatöötajate või rahvamalevlaste elule, tervisele või väärikusele», NSVL ÜT, 1962, nr. 8 (avaldatud 21. veebruaril 1962).

vate asjaolude» all? Kas KrK § 184¹ sisaldab ainult kuriteo põhi-koosseisu või selle kõrval ka kuriteo kvalifitseeritud koosseisu?

Seaduseandja eesmärgiks, nagu märgitud, oli tõsta vastutust ühiskondlikku korda kaitsvate miilitsatöötajate või rahvamalevlaste elu vastu suunatud kuritegude eest. Vastutuse tugevdamine leidis väljenduse selles, et «rünne elule» kui kuriteo objektiivne külg loetakse lõpuleviiduks tapmiskatse momendist.

Samal ajal on aga KrK § 184¹ sanktsioon pehmem võrreldes KrK §-ga 101 p. 4. Esiteks, KrK §-s 184¹ on madalam sanktsiooni alammäär (5 aastat vabadusekaotust, §-s 101 — 8 aastat vabadusekaotust), teiseks võimaldab § 184¹ sanktsioon kohaldada kõrgeimat karistumäära — surmanuhtlust vaid siis, kui paragrahvi dispositioonis tähendatud kuriteole lisanduvad veel «raskendavad asjaolud». Seega on ka sanktsiooni ülemmäära kohaldamise võimalus võrreldes KrK §-ga 101 p. 4 — piiratum. Kõik see on tinginud rea tõsisemaid probleeme KrK § 184¹ rakendamisel.

Need autorid (näit. S. Borodin ja S. Žadbajev), kes mõistavad «rünnet elule» üksnes kui tapmiskatset, mitte aga lõpuleviidud tapmist, lahendavad probleemi lihtsalt. Nad kvalifitseerivad KrK § 184¹ järgi vaid selles tähendatud asjaoludel miilitsatöötaja või rahvamalevlase tapmiskatse. Kui samadel asjaoludel on toime pandud kannatanu tapmine, siis tuleb näiteks S. Borodini järgi kuritegu kvalifitseerida konkurentsisis KrK §-de 101 p. 4 ja 184¹ järgi. S. Žadbajev leiab aga, et sellistel juhtudel tuleb kuritegu kvalifitseerida ainult KrK § 101 p. 4 järgi.³ Nimetatud autorid väidavad, et nii ongi saavutatud vastutuse tugevdamine ründe eest miilitsatöötaja või rahvamalevlase elule, s. t. nende tapmiskatse eest.

Õeldule võib esitada vastuväiteid, sest KrK § 101 p. 4 sätestab vastutuse ka tapmiskatse eest ning vastav viide KrK §-le 15 lg. 2 ei pea obligatoorselt endaga kaasa tooma karistuse mõistmise alla sanktsiooni alammäära ega välista sellepärast ka surmanuhtluse kohaldamise võimalust. Ent antud juhul pole küsimuse olemus mitte selles.

S. Borodini ja S. Žadbajevi poolt mõistele «rünne elule» antav sisu kitsendab seda tunduvalt, piirates «rünnet elule» põhjendamatu ainult tapmiskatsega. Seega ei näita nimetatud autorite lahendus vaadeldava probleemi sisulist lahendust.

Teine grupp autoreid, kes tõlgendavad «rünnet elule» mitte ainult kui kannatanu tapmiskatset või tapmist, vaid peavad selleks ka tema asetamist teadvalt elule ohtlikku seisundisse või

---

³ С. В. Бородин. Квалификация убийства по действующему законодательству. М., 1966, стр. 243; С. Х. Жадбаев. Значение мотива преступления для определения ответственности за некоторые виды умышленного убийства по УК Казахской ССР. — «Труды Института философии и права» (Академия наук Каз. ССР), т. 7. Вопросы уголовного права и процесса. Алма-Ата, 1963, стр. 166.

temale objektiivselt elule ohtlike kehavigastuste tekitamist, on seisukohal, et KrK §-s 184¹ tähendatud «raskendavate asjaolude» all tuleb teiste hulgas mõista ka kannatanu surma põhjustamist.⁴ M. Žuravljov läheb veelgi kaugemale, väites, et muude asjaolude kõrval tuleb raskendavatena vastavalt KrK §-le 184¹ vaadelda ka kannatanule kehavigastuste tekitamist. Kuritegude ideaalkonkurentsi neil juhtudel polevat, kuivõrd «rünne elule» hõlmab kõik kahjulikud tagajärjed. Niiviisi seadust tõlgendades jõuavad nimetatud autorid järeldusele, et KrK §-s 184¹ tähendatud norm tõstab vastutust ründe eest miilitsatöötaja või rahvamalevlase elule.

Osa autoreid on aga seisukohal, et «raskendavate asjaolude» all KrK § 184¹ tähenduses tuleb mõista kõiki neid koosseisulisi vastutust raskendavaid asjaolusid, mis on nimetatud KrK §-s 101 (nende loetelu on liiduvabariikide kriminaalkodeksites põhiliselt ühesugune), kui nad vaid on rakendatavad ründe korral miilitsatöötaja või rahvamalevlase elule vastavalt KrK §-s 184¹ tähendatud asjaoludel.⁵ Seega tuleksid «raskendavate asjaoludena» nende autorite arvates kõne alla sellised nagu: rünne mitme miilitsatöötaja või rahvamalevlase elule, tapmine eriti piinaval või eriti julmal või paljude isikute elule ohtlikul viisil, rünne elule isiku poolt, kes on varem tahtliku tapmise eest karistatud, rünne elule eriti ohtliku retsidivisti poolt või teise kuriteo varjamise või selle hõlbustamise eesmärgil jne.

Seoses sellega tekib aga küsimus, miks piiravad nimetatud autorid raskendavate asjaolude loetelu ainult nendega, mis käsitlevad tapmist? Seaduseandja ise ei nimeta ega ava KrK §-s 184¹ tähendatud «raskendavate asjaolude» mõistet. Pealegi viiks see vastutuse tunduvale nõrgendamisele miilitsatöötaja või rahvamalevlase tapmise eest seoses nende tegevusega ühiskondliku korra kaitse alal. Asi on ju selles, et üks KrK §-s 101 tähendatud raskendavatest asjaoludest esineb KrK §-s 184¹ ettenähtud kuriteokoosseisu puhul paratamatult alati — kuriteo subjektiivse

⁴ Е. А. Козельцев. Преступления против деятельности работников милиции и народных дружинников (Уголовно-правовое и криминологическое исследование). Автореферат кандидатской диссертации. Саратов, 1967, стр. 12; М. П. Журавлев. Ответственность за посягательство на жизнь, здоровье и достоинство работников милиции и народных дружинников. Лекция. Под. ред. М. И. Якубовича. М., (Высшая школа МООП РСФСР), 1965, стр. 23.

Nõukogude kriminaalõiguse-alases kirjanduses diskuteeritav küsimus sellest, mida mõista «ründena elule», on väljaspool käesoleva kirjutise raame.

⁵ Н. И. Трофимов. Уголовная ответственность за посягательство на жизнь, здоровье и достоинство работников милиции и народных дружинников. Автореферат кандидатской диссертации. М., 1964, стр. 12; Комментарий УК РСФСР, изд. второе, отв. ред. проф. Б. С. Никифоров, М., 1964, стр. 412; С. С. Яценко. Уголовно-правовая охрана представителей власти и общественности (На материалах УССР). Автореферат кандидатской диссертации. Киев, 1965, стр. 6; А. В. Кладков. Некоторые вопросы ответственности за посягательство на жизнь работников милиции и народных дружинников в связи с их деятельностью по охране общественного порядка. — Ученые записки (Пермский университет), № 150. Пермь, 1966, стр. 9.

külje tunnuseks on seos kannatanu teenistusliku või ühiskondliku tegevusega, s. t. vastava kohustuse täitmisega. Kuna seda tunnust ei saa aga pidada KrK §-s 184¹ tähendatud kuriteokoosseisu korral vastutust raskendavaks asjaoluks, siis tähendab N. Trofimovi, S. Jatsenko jt. kontseptsioon süüdlase vastutuse ilmset kergendamist, sest selle järgi oleks «raskendavate asjaoludega» tegemist vaid siis, kui ründega miilitsatöötaja või rahvamalevlase elule seoses nende tegevusega ühiskondliku korra kaitse alal kaasneb vähemalt veel mingi teine, KrK §-s 101 nimetatud vastutust raskendav asjaolu. Viimaste ring on aga teatavasti rangelt piiratud.

On väljendatud ka arvamust, mille järgi KrK §-s 184¹ tähendatud «raskendavate asjaoludena» tuleks käsitleda neid vastutust raskendavaid asjaolusid, mis on seaduses nimetatud konkreetsetl nii seoses tahtliku tapmisega (KrK § 101) kui ka kõiki teisi karistuse mõistmisel arvesse tulevaid vastutust raskendavaid asjaolusid, mis on nimetatud «NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaal-seadusandluse aluste» §-s 34 (KrK § 38).

Põhimõtteliselt on niisugusel seisukohal paljud autorid.⁶

Kriminaalkoodeksi eriosas esineb § 184¹ kõrval veel teisigi sätteid, kus viidatakse «raskendavatele asjaoludele», neid konkretiseerimata.

Nii näiteks näeb KrK § 189¹ lg. 2 ette vastutuse sõjaväekohustlase kõrvalehoidumise eest õppe- või kontrollkogunemisest, kui see pandi toime «enesele kehavigastuse tekitamise, haiguse simuleerimise, dokumendi võltsimise või muu pettuse abil, samuti ka isiku poolt, kellel on karistatus õppe- või kontrollkogunemisest kõrvalehoidumise eest, või muudel raskendavatel asjaoludel». KrK §-s 189¹ lg. 2 on osa nn. koosseisulisi raskendavaid asjaolusid nimetatud, samas aga tehakse lisaks sellele viide «muudele raskendavatele asjaoludele». Tegemist on «raskendavate asjaolude» näitliku loeteluga. Nõukogude kriminaalõiguses üldtunnustatud seisukoha järgi on seaduses antud vastutust raskendavate asjaolude loetelu reeglina ammendav ega kuulu laiendavale tõlgendamisele. Nii on küsimus lahendatud vastutust raskendavate asjaolude osas karistuse mõistmisel (KrK § 38), kuid ka enamikul juhtudel kriminaalkoodeksi eriosas (näit. KrK §-d 88, 89, 90, 101,

---

⁶ М. И. Якубович. Уголовная ответственность за посягательство на жизнь работника милиции или народного дружинника. — Труды высшей школы МООП РСФСР, вып. 12. М., 1965, стр. 172—173; М. Аниянц. Ответственность за преступления против жизни. М., 1964, стр. 107; Г. Ф. Поленов. Ответственность за преступления против порядка управления. М., 1966, стр. 42; П. Ф. Гришанин, М. П. Журавлев. Преступления против порядка управления. Лекция. М., 1963, (Высшая школа МООП), стр. 31; Советское уголовное право. Часть Особенная, под ред. Н. И. Загородникова, М. И. Якубовича и В. А. Владимирова, М., 1965, стр. 364; Уголовное право. Часть Особенная, под ред. проф. Н. И. Загородникова и проф. В. Ф. Кириченко, М., 1968, стр. 448.

107, 108, 195, 204 jne.). See on nõukogude kriminaalõiguse demokraatlikkuse väljendus, mis peab ühtlasi tagama ka iga isiku kaitseõiguse ja sotsialistlikust seaduslikkusest range kinnipidamise.

Samade printsiipide kõrvalekaldumatu täitmise eesmärgil oleks ilmselt otstarbekam, kui kriminaalkodeksi eriosa paragrahvide dispositsioonis oleks vajaduse korral alati antud ka võimalike raskendavate asjaolude ammenda v loetelu. Kui aga seda mingil põhjusel siiski ei ole tehtud, vaid on viidatud «muudele raskendavatele asjaoludele» või üldse «raskendavatele asjaoludele», neid konkreetselt nimetamata, siis tuleb pöörduda kriminaalkodeksi üldosa poole. Vastavalt «NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse aluste» §-le 34 on vastutust raskendavate asjaolude loetelu antud KrK §-s 38. See on ammendav ega kuulu laiendavale tõlgendamisele. Meie arvates, lähtudes KrK § 184¹ konstruktsioonist, on see ainus raskendavate asjaolude loetelu, millele nimetatud erinormis viidatakse ning mida seetõttu võibki rakendada süüdlaste suhtes KrK § 184¹ alusel.

Mitmete autorite seisukoht, mille järgi KrK §-s 184¹ nimetatud «raskendavad asjaolud» tähendavad ainuüksi KrK §-s 101 (S. Jatsenko, M. Trofimov) või siis seal ja ka kriminaalkodeksi üldosas nimetatud vastutust raskendavaid asjaolusid (P. Grišaniin, G. Polenov, M. Jakubovitš), on meie arvates KrK § 184¹ koosseisu suvaline tõlgendamine seaduse analoogia rakendamise printsiibil. See printsiip aga teatavasti nõukogude kriminaalõiguses ei kehti. Tekib küsimus, kus on öeldud, et «raskendavate asjaolude» all tuleb KrK § 184¹ tähenduses mõelda samu raskendavaid asjaolusid, mis on nimetatud KrK §-s 101? NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 1962. a. 15. veebruari seadlus sellele ei viita. Samahästi võiks ju väita, et nimetatud «raskendavate asjaolude» all mõeldakse kriminaalkodeksi eriosa mistahes teises paragrahvis esinevaid konkreetseid raskendavaid asjaolusid. Seda teed minna ei tohi.

Öeldust tuleneb meie arvates vaid üks järeldus: käsitleda KrK §-s 184¹ tähendatud kuriteo põhikoosseisu «raskendavate asjaoludena» KrK §-s 38 nimetatud vastutust raskendavaid asjaolusid.

Nimetatud raskendavate asjaolude analüüs näitab, et see loetelu on sisuliselt märksa laiem võrreldes KrK §-s 101 nimetatud raskendavate asjaoludega.

Nii näiteks on huligaanne või omakasu ajend (KrK § 101 p. 1, 2) alati «madalaks ajendiks» (KrK § 38 p. 3). Ka KrK §-s 101 p. 3 tähendatud asjaoludel tapmine on eesmärgi ja motiivi vastastikuses seoses samuti vaadeldav «madala ajendina». Kannatanu tapmine või tapmiskatse eriti piinaval või eriti julmal või paljude isikute elule ohtlikul viisil (KrK § 101 p. 7) on alati käsitletav kui KrK §-s 38 p. 7 ja 9 tähendatud vastutust raskendav asja-

olu. Kuritegu isiku poolt, kes on varem toime pannud tahtliku tapmise (KrK § 101 p. 8), või eriti ohtliku retsidivisti poolt (KrK § 101 p. 9) on alati käsitletav vastutust raskendava asjaoluna KrK § 38 p. 1 alusel.

Lisaks sellele on aga raskendava asjaoluna KrK § 38 alusel ründe korral miilitsatöötaja või rahvamalevlase elule käsitletavat veel sellised tegurid, nagu kuriteo toimepanemine organiseeritud grupi poolt, kuritegu ühiskondliku õnnetuse tingimuste ärakasutamise, aga samuti ka kuriteo toimepanemine joobeseisundis.

Raskendava asjaoluna KrK § 184¹ tähenduses on vaadeldav ka kannatanu surma põhjustamine või temale üliraske või raske kehavigastuse tekitamine. Võidakse küll väita, et nii nagu omakasu ajend ei ole varavastaste kuritegude korral kuriteokoosseisuväliseks vastutust raskendavaks asjaoluks KrK § 38 tähenduses, nii ei saa ka kannatanule raske või üliraske kehavigastuse tekitamine või tema surma põhjustamine olla koosseisuväliseks raskendavaks asjaoluks KrK § 184¹ korral. On ju märgitud tagajärjed kannatanu tapmise või tapmiskatse kui kuriteo objektiivse külje elementideks. Vaadeldaval juhul on kuriteokoosseisu konstruktioon siiski erandlik — rünne miilitsatöötaja või rahvamalevlase elule loetakse lõpuleviiduks objektiivselt küljelt kannatanu tapmiskatse momendist. Tapmiskatse ei hõlma aga kahjulikke tagajärgi. Järelikult, kui ründega miilitsatöötaja või rahvamalevlase elule põhjustatakse kannatanu surm või talle tekitatakse üliraske või raske kehavigastus, siis on märgitud raske tagajärg väljaspool kuriteokoosseisu piire ning on vaadeldav vastutust raskendava asjaoluna KrK § 38 tähenduses.

Sellisel seisukohal on erialases kirjanduses ka paljud autorid.⁷

Ka Eesti NSV Ülemkohtu praktika on läinud seda teed.

Nii märgib Eesti NSV Ülemkohus kohtuotsuses R. Harisovi süüdistusajajas, kes 1970. a. 24. juulil ebakaines olekus sõitis seoses kannatanu kohustuse täitmisega ühiskondliku korra kaitse alal Tallinnas Kõleri tänaval veoautoga tahtlikult peale rahvamalevlasele A. L-ile, põhjustades viimasele surmavaid vigastusi, et «karistuse mõistmisel võtab kohus arvesse kohtualuse varasemat karistatust, mis pole kustunud ega kustutatud, kuriteo toimepanemist joobeseisundis ning raske tagajärje põhjustamist, millised asjaolud kujutavad endast vastutust raskendavaid asjaolusid...»⁸

⁷ Eesti NSV kriminaalkodeks. Kommenteeritud väljaanne. Koost. I. Rebane. Tallinn, 1965, § 184¹ komm. 10; Н. Клинов, Е. Фролов, Е. Сухарев. Правильное применение закона — необходимое условие в борьбе с посягательством на жизнь, здоровье и достоинство работников милиции и народных дружинников. — Социалистическая законность, 1964, № 11, стр. 27.

⁸ Vt. Eesti NSV Ülemkohtu kriminaaltoimik nr. K-1/60—1970.

Meie arvates on KrK §-s 184¹ tähendatud «raskendavate asjaolude» mõiste avamisel nii nõukogude kriminaalõiguse teooria kui ka kohtupraktika aspektist kõige põhjendatum lähtuda KrK §-s 38 loetletud raskendavatest asjaoludest. Ent samas tuleb rõhutada, et lubamatu on KrK §-s 38 tähendatud raskendavate asjaolude mistahes laiendav tõlgendamine.

Nii näiteks nimetab G. Polenov vaadeldava kuriteo raskendavate asjaoludena teiste hulgas ka selliseid, nagu spetsiaalsete tingimuste loomine ründeks elule, kannatanu poolt eriti tähtsate ülesannete täitmine ühiskondliku korra kaitse alal jne.

N. Klinov, J. Frolov ja J. Suhharev märgivad aga, et ründe korral miilitsatöötaja või rahvamalevlase elule võib vastutust raskendava asjaoluna käsitleda kuriteo toimepanemist kül- või tulirelva abil.⁹

Selliste väidetega ei saa nõustuda.

Seega küsimuse otsustamisel, kas rünne miilitsatöötaja või rahvamalevlase elule seoses nende tegevusega ühiskondliku korra kaitse alal on toime pandud vastutust raskendavatel asjaoludel või mitte, tuleb kõigepealt pöörduda KrK §-s 38 tähendatud loetelu poole ja kui kuriteo toimepanemist ja süüdlase isiksust ise-loomustavate kõigi asjaolude hoolika kaalumise järel jõulakse järeldusele, et kasvõi üks märgitud raskendavatest asjaoludest esineb, tuleb seda fikseerida nii süüdistuskokkuvõttes kui ka kohtuotsuses. Nimetatud «raskendav asjaolu» annab alust kõnelda miilitsatöötaja või rahvamalevlase elu vastu suunatud ründe enam ohtlikust koosseisust.

Siin jõuamegi küsimuseni, kas KrK § 184¹ sisaldab kaht eraldi kuriteokoosseisu või mitte. Alles pärast märgitud probleemi lahendamist võime asuda käsitlema küsimust sellest, millistel juhtudel tuleb KrK § 184¹ järgi kõne alla surmanuhtluse rakendamise võimalus.

KrK §-s 184¹ kahe kuriteokoosseisu olemasolu küsimus on erialases kirjanduses diskuteeritav. Selle põhjuseks on paragrahvi erandlik konstruktsioon — viide enam ohtlikule kuriteokoosseisule on antud mitte paragrahvi eraldi lõikes dispositsiooni raames, vaid ühelõikelise paragrahvi sanktsioonis sõnadega «raskendavatel asjaoludel».

Mitmed autorid toetavad «kahe kuriteokoosseisu» kontseptsiooni.

Nii leiab näiteks N. Trofimov, et paragrahvi dispositsioonis on antud kuriteo põhikoosseisu tunnused, paragrahvi sanktsioonis aga nn. kvalifitseeritud koosseisu tunnused. Viimased on väljendatud sõnadega «raskendavatel asjaoludel». Niiviisi on seaduse-

---

⁹ Н. Клинов, Е. Фролов, Е. Сухарев. Правильное применение закона — необходимое условие в борьбе с посягательством на жизнь, здоровье и достоинство работников милиции и народных дружинников. — Социалистическая законность, 1964, № 11, стр. 27.

andja N. Trofimovi arvates formuleerinud mitte ainult elu vastu suunatud ründe enam ohtlikuma koosseisu, vaid näinud selle eest ette ka eraldi sanktsiooni.¹⁰

Samasugusel arvamusel on ka S. Jatsenko.¹¹

Mitte kõik autorid, kes on uurinud valitsemiskorra ja elu vastu suunatud kuritegusid, pole küll pidanud vajalikuks antud komplitseeritud probleemil peatuda, ent «kahe kuriteokoosseisu» kontseptsioonile on esitatud ka vastuväiteid.

Nii näiteks kirjutab A. Kladvov, et polevat mingit alust käsitleda seaduse sanktsioonis märgitud raskendavaid asjaolusid, mis mõjustavad vaid karistumäära, kuriteokoosseisu «kvalifitseerivate» tunnustena. A. Kladvov väidab, et sellisel juhul on «kvalifitseeritud koosseisu» sanktsiooniks ette nähtud vaid üks karistus — surmanuhtlus, ja igakord, kui kohus ei pea vajalikuks seda kohaldada, peaks ta oma seisukohta motiveerima viitega paragrahvile, mis annab võimaluse mõista karistust alla seaduse sanktsioonis ettenähtud alammäära. See oleks aga vastuolus seaduse sättega, mille kohaselt surmanuhtlus on erakordne karistus.¹²

A. Kladvovi poolt esitatud vastuargumendid viitavad meie arvates vaid veel kord KrK §-s 184¹ tähendatud sätte konstruktsiooni puudustele. Need on ilmsed, ent see ei kummuta ikkagi põhimõttelist järeldust, et «raskendavad asjaolud» ei saa tuleneda ainuüksi seaduse sanktsioonist. «Raskendavad asjaolud», olenemata nende iseloomust, puudutavad eelkõige kuriteokoosseisu, muutes selle enam ohtlikuks ja alles kuriteokoosseisu kaudu avaldavad «raskendavad asjaolud» mõju kriminaalõigusliku sätte sanktsioonile. Seepärast, olenemata sellest, kas «raskendavatele asjaoludele» on viidatud seaduse dispositioonis või sanktsioonis, tähendab nende olemasolu sisuliselt alati eraldi, «kvalifitseeritud» kuriteokoosseisu. Mis puutub A. Kladvovi ülalmärgitud argumentidesse, siis tuleb rõhutada, et surmanuhtluse kohaldamise võimalused «raskendavate asjaolude» esinemisel on märksa kitsamad (§-s 101 antud loetelu) kui A. Kladvovi tõlgenduses (KrK §-des 38 ja 101 antud loetelu).

Kuid seaduse lünklikkus jääb sellele vaatamata püsima, sest ka ründe eest elule «raskendavatel asjaoludel» kitsamas mõttes ei ole mingit alust ette näha karistuseks üldreeglina surmanuhtlust. Viimane on ikkagi erakordne karistus, mida rakendatakse vaid üksikjuhtudel. Viimased peavad seaduses olema spetsiaalselt ette nähtud ning seda liiki karistuse faktiliseks kohaldamiseks igal

¹⁰ Н. И. Трофимов. Автореферат кандидатской диссертации. М., 1964, стр. 12.

¹¹ С. С. Яценко. Автореферат кандидатской диссертации. Киев, 1965, стр. 6.

¹² А. В. Кладков. Некоторые вопросы ответственности за посягательство на жизнь работников милиции и народных дружинников в связи с их деятельностью по охране общественного порядка. — Ученые записки, (Пермский университет), № 150, Пермь, 1966, стр. 11.

konkreetsel juhtumil peavad andma alust kuriteo raskust ja süüdlase isiksust iseloomustavad erakordsed raskendavad asjaolud kogumis.

A. Kladkov püüab leida lahendust selles, et väidab, nagu oleksid surmanuhtluse kohaldamise võimalused KrK § 184¹ järgi täpselt samad mis KrK § 101 p. 4 järgi.¹³ Sellist järeldust ei saa KrK § 184¹ analüüsi alusel siiski teha. Nimetatud paragrahv võimaldab kohaldada surmanuhtlust ikkagi vaid siis, kui «ründe miilitsatöötaja või rahvamalevlase elule seoses nende tegevusega ühiskondliku korra kaitse alal» kaasnevad mingid «raskendavad asjaolud». Seost miilitsatöötaja või rahvamalevlase teenistusliku või ühiskondliku tegevusega ühiskondliku korra kaitse alal ei saa iseenesest vaadelda antud juhul «raskendava asjaoluna» ja sellepärast ei anna märgitud seos iseenesest, teiste KrK §-s 101 tähendatud raskendavate asjaolude puudumisel alust kõnelda surmanuhtluse kohaldamise võimalusest. Selles mõttes on KrK § 101 p. 4 sanktsioon võrreldes KrK § 184¹ sanktsiooniga tunduvalt raskem.

Seega lubab seaduse sisuline analüüs teha järelduse, et KrK §-s 184¹ on faktiliselt antud kaks kuriteokoosseisu — nn. lihtkoosseis ja enam ohtlik ehk «kvalifitseeritud» koosseis. Viimasele viitavad paragrahvi sanktsiooni sõnad «raskendavatel asjaoludel».

Kui jutt on KrK § 184¹ dispositsioonis antud kuriteo lihtkoosseisu ja nn. kvalifitseeritud koosseisu piiritlemisest, siis on viimasega tegemist juhul, kui esineb kasvõi üks KrK §-s 38 tähendatud raskendav asjaolu. See aga ei anna veel alust kõrgeima karistumäära, surmanuhtluse kohaldamiseks. Surmanuhtlus on vastavalt «NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse alustele» (§ 22) erakordne karistus. Vastavalt «Alustele» on surmanuhtluse kohaldamine rangelt piiratud. Lisaks NSV Liidu seaduses «Kriminaalvastutusest riiklike kuritegude eest» ettenähtud juhtudele, samuti mõnede teiste eriti raskete kuritegude eest, mis on NSV Liidu seadusandlusega otseselt ette nähtud, lubab KrK § 22 surmanuhtlust rakendada ka «tahtliku tapmise eest raskendavatel asjaoludel, mis on näidatud NSV Liidu kriminaalseaduste ja käesoleva koodeksi neis paragrahvides, mis määravad kindlaks vastutuse tahtliku tapmise eest».

Mingeid muid võimalusi surmanuhtluse kohaldamiseks ei ole ette nähtud. «Aluste» § 22 seoses NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 1962. a. 15. veebruari seadlusega ei täiendatud. Seaduseandja lähtus ilmselt sellest, et «rünne miilitsatöötaja või rahvamalevlase elule» kujutab endast sisuliselt tahtlikku tapmist või tapmiskatset, mille eest seaduses konkreetselt ettenähtud rasken-

¹³ А. В. Кладков. Некоторые вопросы ответственности за посягательство на жизнь работников милиции и народных дружинников в связи с их деятельностью по охране общественного порядка. — Ученые записки, (Пермский университет), 150, Пермь, 1966, стр. 9.

davatel asjaoludel (KrK § 101) nähakse ette ka erakordse karistuse, surmanuhtluse kohaldamise võimalus. Ent seaduseandja märgitud lähtealus ei ole seaduses endas selgesti väljendatud ning tekitab seetõttu vastuväiteid.

Kuna «Alused» surmanuhtluse kohaldamise võimalikkuse küsimuses otseselt viitavad KrK §-s 101 tähendatud raskendavatele asjaoludele, siis on nende mistahes laiendav tõlgendamine vastuolus seadusega. Järelikult tuleb KrK §-s 184¹ teha vahet kahe suguste «raskendavate asjaolude» vahel. Ühed, laiemas mõttes (loetelu KrK §-s 38), annavad alust kõnelda miilitsatöötaja või rahvamalevlase elu vastu suunatud ründe enam ohtlikust koosseisust ühes kõigi sellest tulenevate kriminaalõiguslike tagajärgedega (näit. KrK § 55¹ kohaldamisel). Teised raskendavad asjaolud kitsamas mõttes (loetelu KrK §-s 101) annavad aga alust kõnelda süüdlase suhtes erakordsetel juhtudel kõrgeima karistumäära — surmanuhtluse kohaldamise võimalusest.

О ПОНЯТИИ «ОТЯГЧАЮЩИХ ОБСТОЯТЕЛЬСТВ» ПРИ ПОСЯГАТЕЛЬСТВЕ НА ЖИЗНЬ РАБОТНИКА МИЛИЦИИ ИЛИ НАРОДНОГО ДРУЖИННИКА

Кандидат юридических наук Г. Хазак

Резюме

Введение в уголовное законодательство специальной нормы об ответственности за посягательство на жизнь работника милиции или народного дружинника указывает на значение, которое законодатель придает повышению уголовно-правовой охраны названных лиц. Об этом говорится и в преамбуле Указа Президиума Верховного Совета СССР от 15 февраля 1962 года «Об усилении ответственности за посягательство на жизнь, здоровье или достоинство работников милиции или народных дружинников».

В то же время конструкция статьи, предусматривающей уголовную ответственность за посягательство на жизнь работника милиции или народного дружинника (ст. 184¹ УК ЭССР), вызывает в специальной юридической литературе и в судебной практике серьезные расхождения.

Своеобразие конструкции ст. 184¹ УК ЭССР выражается в том, что об «отягчающих обстоятельствах» говорится не в диспозиции, а в санкционной части статьи. При наличии «отягчающих обстоятельств» мерой наказания за посягательство на жизнь предусмотрена смертная казнь.

В статье дается анализ содержания ст. 184¹ УК по отношению к ст. 101 п. 4 УК ЭССР. Автор приходит к выводу, что единственным признаком, указывающим на повышение ответственности за посягательство на жизнь работника милиции или народного дружинника по сравнению с ответственностью за предусмотренное в ст. 101 п. 4 УК ЭССР преступление, является признание посягательства на жизнь оконченным с момента стадии покушения на преступление. В остальной части ст. 184¹ УК фактически не повышает, а наоборот смягчает ответственность по сравнению со ст. 101 п. 4 УК ЭССР.

Далее в статье излагаются высказанные в советской уголовно-правовой литературе разные суждения по вопросу о понятии «отягчающих обстоятельств» в смысле ст. 184¹ УК ЭССР. Дается критический анализ позиции тех авторов, которые под «отягчающими обстоятельствами» понимают обстоятельства, указанные как отягчающие при умышленном убийстве, а также тех авторов, которые их понимают как отягчающие обстоятельства в смысле ст. 101 УК ЭССР, так и в смысле ст. 38 УК ЭССР.

Анализ разных, частично противоположных мнений и судебной практики, приводит автора к заключению, что по существу ст. 184¹ УК ЭССР содержит два состава преступления — основной и «квалифицированный». На последний указывают содержащиеся в ст. 184¹ УК ЭССР слова «при отягчающих обстоятельствах». При этом под отягчающими обстоятельствами, как признаком «н. квалифицированного состава преступления, следует понимать обстоятельства, перечисленные в ст. 38 УК ЭССР. Перечень этих обстоятельств по существу охватывает и является даже более обширным, чем перечень обстоятельств, приведенных в ст. 101 УК ЭССР.

С другой стороны, исчерпывающий перечень отягчающих обстоятельств, приведенных в ст. 38 УК ЭССР, не подлежит расширительному толкованию. Автор статьи отвергает имеющиеся в этой части в специальной юридической литературе суждения, так противоречащие демократическим принципам советского уголовного и процессуального права.

Таким образом, если будет признано, что посягательство на жизнь работника милиции или народного дружинника совершено при указанных в ст. 38 УК ЭССР отягчающих вину обстоятельствах, то налицо «квалифицированный» состав преступления, предусмотренный ст. 184¹ УК ЭССР. Однако эти отягчающие обстоятельства сами по себе не дают основания для возможности применения высшей меры наказания — смертной казни. По мнению автора, круг отягчающих обстоятельств, дающих основание для применения в необходимых случаях к виновному смертной казни, является более узким по сравнению со ст. 38 УК ЭССР. Такой вывод соответствует ст. 22 Основ уголовного законодательства Союза ССР и союзных республик и ст. 22 УК ЭССР, в

которых возможность применения чрезвычайной меры наказания строго ограничена специальным указанием на это в законе.

Исходя из этого «отягчающими обстоятельствами» в смысле ст. 184¹ УК ЭССР, дающими основание для возможности применения смертной казни, следует считать обстоятельства, перечисленные в ст. 101 УК ЭССР, кроме указанного в п. 4 обстоятельства, поскольку деятельность работника милиции или народного дружинника по охране общественного порядка всегда является деятельностью, «связанной с выполнением своего служебного или общественного долга» и элементом основного состава преступления, предусмотренного в ст. 184¹ УК ЭССР.

Такое решение вопроса о существовании понятия «отягчающих обстоятельств» в смысле ст. 184¹ УК ЭССР по мнению автора вытекает из анализа в совокупности различных уголовно-правовых норм, а также из цели законодателя повысить ответственность за посягательство на жизнь работника милиции или народного дружинника.

Такое толкование понятия «отягчающих обстоятельств» в рамках ст. 184¹ УК ЭССР следует учитывать, с одной стороны при решении вопроса о применении ст. 55¹ УК ЭССР и ст. 2 «а» Указа Президиума Верховного Совета СССР от 12 июня 1970 года «Об условном осуждении к лишению свободы с обязательным привлечением осужденного к труду», а с другой стороны — при решении вопроса о мере наказания.

Одновременно автор приходит к выводу о явно неудачной конструкции ст. 184¹ УК ЭССР, поскольку, несмотря на выше изложенное решение некоторых спорных вопросов, по-прежнему сохраняется нелогичное противоречие между ст. 184¹ как специальной и ст. 101 п. 4 УК ЭССР как общей уголовно-правовой нормой. Это противоречие выражается как в диспозиции, так и в санкции указанных статей.

Кроме того, никак нельзя признать обоснованным отсутствие альтернативной санкции за посягательство на жизнь работника милиции или народного дружинника даже при отягчающих обстоятельствах, дающих основание для применения в необходимых случаях смертной казни, поскольку последняя по закону является чрезвычайной, экстренной мерой наказания.